

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Situacijsko preprečevanje kriminalitete in preprečevanje kriminalitete z oblikovanjem okolja – med obeti in nezaželenimi učinki

GORAZD MEŠKO

ROK HACIN

1 Uvod

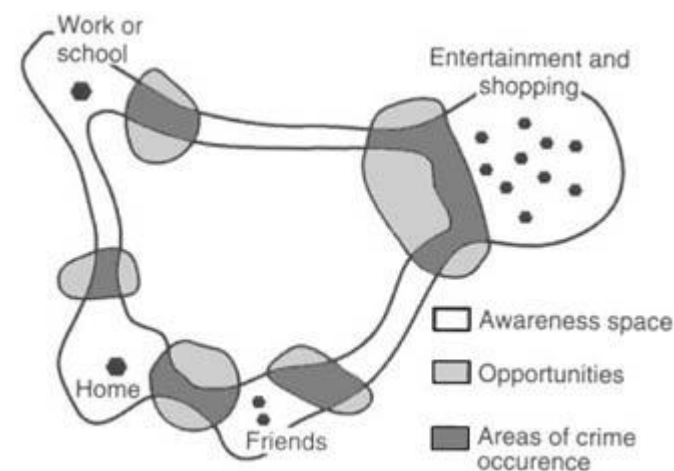
- ❑ Situacijsko preprečevanje kriminalitete (začetki v osemdesetih) – oblika preventivne dejavnosti.
- ❑ Pozornost usmerjena v specifične incidente in ne na vzroke za pojav kriminalitete.
- ❑ Prizadevanje za manjšo „privlačnost“ kriminalitete.
- ❑ Situacijski pristop: 1) opredelitev problema, 2) načrtovanje in izvedba ukrepov in 3) ocenjevanje učinkov preventivne dejavnosti.
- ❑ Preprečevanje kriminalitete z načrtovanjem in preprečevanjem kriminalitete sodi med oblike situacijskega preprečevanja kriminalitete, ki se bolj osredotoča na simptome (pojavne oblike) kriminalitete kot na odpravo vzrokov za prestopniško vedenje.
- ❑ Učinek okolja na vedenje posameznikov izhaja iz ugotovitev ekološke kriminologije, ki temelji na ideji o vplivu okolja na prestopniško vedenje posameznika.
- ❑ Newman (1972) - prva znanstvena študija o povezavi med fizičnim okoljem, kriminaliteto in strahom pred kriminaliteto.

2 Priložnost za storitev kaznivega dejanja, razumski izbor in mobilnost posameznikov

- ❑ Kaznivo dejanje je rezultat: 1) storilčeve motivacije in 2) priložnosti za izvršitev dejanja v specifični situaciji.
- ❑ Teorija rutinskih dejavnosti (Cohen in Felson, 1979) predvideva, da je kriminaliteta odvisna od: 1) motiviranega storilca, 2) primerne tarče in 3) odsotnosti varuhov.
- ❑ Teorija življenjskih stilov (Hindelang, Gottfredson in Garofalo, 1978) – pojasnjevanje viktimiziranosti posameznikov (nizka samokontrola vpliva na „nevarni“ življenjski stil posameznika).
- ❑ RAT teorija (združitev teorije običajnih dejavnosti in teorije življenjskih stilov) - na tveganje za viktimiziranost vplivajo izpostavljenost posameznikov motiviranim storilcem, bližina bivališča motiviranim storilcem, primernost in izpostavljenost tarče in odsotnost ustreznih varuhov.

-
- ❑ Izbira cilja – teorija racionalne izbire (storilec se odloča kje in kdaj bo storil kaznivo dejanje – razumsko odločanje).
 - ❑ Spoznavni zemljevidi pri storilcih kaznivih dejanj – posameznikove predstave in podobe o različnih okoljih in območjih (storilec preučuje in si ogleduje možne kraje, kjer lahko izvede kazniva dejanja).
 - ❑ Pot storilca na kraj dejanja – raven kriminalne dejavnosti se zmanjšuje z večanjem razdalje od bivališča storilca.

Vir: Opinions on Pattern theory (2018)

2.1 Skupine situacijskih ukrepov

<i>Ukrepi za povečanje truda pri izvrševanju kaznivih dejanj</i>	<i>Ukrepi za povečanje tveganja za prijetje storilca</i>	<i>Ukrepi za zmanjševanje koristi/stroškov</i>	<i>Ukrepi za zmanjševanje provokacij</i>	<i>Ukrepi za odpravo izgovorov</i>
1. Okrepitev tarče - ključavnice za volan avtomobila in imobilizatorji - proti-ropne šipe - nezlomljiva embalaža (pakiranje)	6. Razširjeno nadzorstvo - rutinski previdnostni ukrepi: gibanje v skupinah ponoči, znaki prisotnosti, mobilni telefon - samovarovanje v soseskah	11. Prikritje tarč - posebej varovana parkirišča - telefonski imeniki brez imen lastnikov priključkov - neoznačeni tovornjaki, ki prevažajo dragocen tovor	16. Zmanjševanje frustracij in stresa - učinkovite čakalne vrste in vljudnost pri storitvah - razširitev števila sedežev - pomirjujoča glasba in zatemnjene luči	21. Določitev pravil - najemne pogodbe - jasne norme glede nadlegovanja prijave v hotelih
2. Nadzor dostopa - domofoni - elektronske kartice - skeniranje prtljage	7. Pomoč neformalnemu (naravnemu) nadzorstvu - izboljšana ulična razsvetljava - načrtovanje branjenega prostora - podpora "žvižgačem"	12. Odstranitev tarč - odstranljiv avtomobilski radio - zatočišča za ženske - telefonske kartice	17. Izogibanje sporom - ločene tribune za nogometne navijače - zmanjševanje gneče v gostinskih lokalih - fiksne tarife taksi storitev	22. Objava navodil - "prepovedano parkiranje" - "zasebna lastnina" - "prepovedano kurjenje ognja"
3. Nadzor izhodov - izhodne kartice - izhodni dokumenti - oznake artiklov v trgovinah	8. Zmanjševanje anonimnosti - identifikacijske kartice voznikov taksijev - nalepke na avtomobilih - šolske uniforme	13. Identifikacija premoženja - označevanje premoženja - registracija vozil - označevanje premoženja	18. Zmanjševanje čustvene vznemirjenosti - nadzorovanje nasilne pornografije - uveljavljanje primernega vedenja na nogometnem polju - prepoved rasističnih pripomb	23. Vzburjanja vesti - table o omejitvah hitrosti ob cesti - podpisi carinskih deklaracij
4. Odvrčanje storilcev - zaprtje ulic - ločene kopalnice za ženske - razpršitev gostinskih lokalov	9. Implementacija upravljalcev prostora - kamere na avtobusih - dva prodajalca v manjših trgovinah - nagrajevanje vigilantizma	14. Prekinitev trgov - nadzorovanje zastavljalnic - nadzor nad oglaševanjem - licenčni ulični prodajalci	19. Nevtraliziranje pritiska vrstnikov - "idioti pijejo in vozijo" - "dovoljeno je reči ne" - razpršitev težavnih otrok v šoli	24. Olajšanje upoštevanja pravil - izboljšave pri nadzoru v knjižnicah - javna stranišča - koši za odpadke
5. Nadzor orodij/orožja - "pametne" pištole - izklop ukradenih mobilnih telefonov - omejevanje prodaje barvnih sprejev mladostnikom	10. Okrepitev formalnega nadzorstva - kamere za nadzor hitrosti - alarmi proti vlomilcem - varnostniki	15. Onemogočanje koristi - oznake na artiklih v trgovinah - čiščenje grafitov - hitrostne ovire	20. Odvrčanje od posnemanja - takojšnja odprava vandalizma - v-čipi v televizijskih sprejemnikih - cenzuriranje podrobnosti "modus operandi" storilcev	25. Nadzorovanje drog in alkohola - preizkus alkoholiziranosti v gostinskih lokalih - intervencija osebja - dogodki brez alkohola

Vir: Cornish in Clark (2003)

3 Načrtovanje okolja in preprečevanje kriminalitete

- ❑ Načrtovanje fizičnega okolja temelji na domnevi, da je sestavni del motivacije storilca kaznivega dejanja predhodna analiza koristi in stroškov - ocena cilja, tveganja, prizadevanja in pričakovanega izkupička.
- ❑ Branjeni prostor - zunanje značilnosti okolja odražajo nadzor okolja, skrb ljudi za okolje in neugodno območje za izvajanje kaznivih dejanj. Štirje dejavniki, ki vplivajo na kriminogeno naravo določenega območja: 1) teritorialnost, 2) naravno nadzorstvo, 3) zunanja podoba in 4) okolje.
- ❑ Nadzor dostopa - metoda preprečevanja viktimizacije, ki otežuje dostop do tarče in zajema ukrepe za težji dostop do morebitnih žrtev kriminalitete. Za nadzorovanje dostopa se uporabljajo naslednje metode: 1) ključavnice, 2) mreže na oknih, 3) neprebojna stekla, 4) alarmi, 5) ograje, 6) blagajne, 7) videonadzorne kamere in 8) razsvetljava.
- ❑ Nadzorovanje – dejavnosti in ukrepi, ki pripomorejo k temu, da stanovalci določenega območja (soseske) opazijo storilce kaznivih dejanj. Uporaba ukrepov kot so: 1) vgradnja velikih oken, 2) vrata obrnjena proti cesti, 3) isti vhod za več družin in 4) urejenost okolice hiš na način, da ne zakriva pogleda.
- ❑ Podpora in krepitev motivacije za varovanje in samovarovanje – ustvarjanje ustreznega vzdušja v soseski (krepitev socialnih vezi in skrb za skupnost).

4 Neurejenost okolja, znamenja nereda in kriminaliteta

- ❑ Kelling in Wilson (1982) - neurejenost in nered v okolju sta vir težav in konfliktov, obenem pa prebivalci v takšnih okoljih nočejo sodelovati v prizadevanjih za urejeno sosesko in red v skupnosti.
- ❑ Fizični in socialni pokazatelji nereda.
- ❑ V kolikor imajo posamezniki možnost, čim hitreje zapustijo tovrstna območja in si poiščejo bivališče in/ali službo drugje. V tovrstnih »problematičnih« okoljih že majhno izboljšanje stanja predstavlja velik napredek. Hkrati pa najmanjše razlike v zmanjšanju kriminalitete in strahu pred kriminaliteto močno pripomorejo h kakovosti življenja prebivalcev.

Vir: MikeWebKist (2006)

5 Ugotovitve študij situacijskega preprečevanja kriminalitete

- ❑ Izogibanje plačilu voznine → sprememba oblike in kraja avtomatov za nakup vozovnic, prehodov do prevoznih sredstev, nižja cena vozovnic, namestitvev kamer ipd.
- ❑ Vandalizem na javnih prevoznih sredstvih: 1) vagone s porisanimi grafiti so odstranili s prometa in jih očistili, s čimer so preprečili, da bi potniki videli delo "umetnikov", 2) namestitvev kamer na avtobuse, s čimer se je zmanjšala škoda za več kot dve tretjini in 3) boljše vzdrževanje in čiščenje, odprava mrtvih kotov in prostorov, kjer se je mogoče skriti, izboljšanje razsvetljave in obnovljena stranišča, povečan nadzor, prisotnost policistov za reševanje problemov in povečana poslovna dejavnost na avtobusni postaji (bifeji, trgovine, ipd.).
- ❑ Tatvine motornih vozil: 1) vgradnja ključavnic, 2) fizične spremembe na parkiriščih in 3) policijske kolesarske patrulje.
- ❑ Vlomi in druge tatvine: spremembe v okolju, elektronsko označevanje, vgradnja alarmov ipd.
- ❑ Organizirana kriminaliteta: povečanje občutka odgovornosti vlad, organizacij in posameznikov.
- ❑ Terorizem: 1) zaščita ranljivih tarč, 2) nadzor nad orodjem in orožjem, 3) osredotočenost na pogoje v vsakodnevnem življenju, ki omogočajo izvedbo napadov.

6 Učinki situacijskega preprečevanja kriminalitete

- ❑ Programi za preprečevanje kriminalitete imajo tudi nezaželene učinke: 1) povečanje kriminalitete, 2) nenamerno napeljevanje k storitvi kaznivih dejanj, 3) obratni učinek, 4) etiketiranje, 5) izkoriščanje informacij o preprečevalnih dejavnostih, 6) nedosledno izvajanje programov, 7) prilagajanje storilcev kaznivih dejanj, 8) zastraševanje in 9) spodbujanje novih kaznivih dejanj.
- ❑ Vpliv na druga območja – premeščanje kriminalitete in povečanje strahu pred kriminaliteto na drugih območjih (predvsem v soseskah, ki mejijo na soseske, kjer se izvajajo preventivni programi).
- ❑ Vrste premeščanja: 1) spreminjanje kraja storitve kaznivega dejanja, 2) sprememba časa izvrševanja kaznivih dejanj, 3) spreminjanje taktike izvrševanja kaznivih dejanj, 4) izbira drugega cilja ali žrtve, 5) začetek izvrševanja drugih kaznivih dejanj in 6) zamenjava storilcev kaznivih dejanj.
- ❑ Razpršitev ugodnih učinkov preprečevanja kriminalitete.

7 Zaključek

- ❑ Navzočnost profesionalnih varuhov in/ali tehničnih sredstev za nadzor območja povečuje verjetnost za prijetje storilcev kaznivih dejanj.
- ❑ Primarna usmerjenost v preprečevanje premoženjskih kaznivih dejanj.
- ❑ Številni pozitivni in negativni učinki situacijskega preprečevanja kriminalitete na zmanjšanje in preprečevanje kriminalitete.
- ❑ Ugotovitve nam omogočajo, da govorimo o prostoru, ki brani pred kriminaliteto in odpravlja strah pred njo, vendar hkrati ni nujno, da nas bo ta prostor dokončno ubranil pred to nevarnostjo.
- ❑ Kljub temu, da fizične lastnosti branjenega prostora pozitivno vplivajo na zmanjševanje kriminalitete in strahu pred kriminaliteto, glavni dejavnik preprečevanja kriminalitete ostajajo družbene vezi med prebivalci skupnosti.
- ❑ Očitki glede preprostosti tovrstnih ukrepov ter zanemarjanje vzrokov kriminalitete.
- ❑ Napad na zasebnost in pojmovanje preprečevanja kriminalitete kot nadzora v smislu „velikega brata“.
- ❑ Ustvarjanje družbe za obzidjem – strah pred kriminaliteto in fragmentacija temeljnih konceptov organiziranega življenja v skupnosti.

Hvala za pozornost!